
ПЕРСОНАЛІЇ

Галина Горюшина*

Інститут української мови НАН України (Київ)

ВАСИЛЬ СЕМЕНОВИЧ ІЛЬІН

(1901–1963)

Ільїн Василь Семенович – видатний український лінгвіст широкого профілю, лексикограф, педагог, тонкий знавець скарбів українського слова. Народився у Києві 14 січня 1901 року в робітничій сім'ї і пройшов нелегкий життєвий шлях. Після закінчення початкової школи у 1917 році почав працювати в управлінні та депо Південно-Західної залізниці. У вересні 1931 р. В. Ільїн вступає на філологічний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка, після закінчення якого проходить аспірантську підготовку й одночасно розпочинає педагогічну діяльність викладенням курсу сучасної української мови, стилістики української мови та спецкурсу „Мова Т. Г. Шевченка”. У 1938 році В. Ільїн переходить на роботу до Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні, працюючи спочатку в комісії для підготовки нового, більш досконалого видання Російсько-українського словника (1937 року видання), а згодом обіймає посаду старшого наукового співробітника, вченого секретаря, заступника директора з наукової роботи, завідувача відділу української мови пізніше відділу словників. Його організаторський хист і енергія як ученого відіграли велику роль у розгортанні наукової роботи Інституту у воєнні та повоєнні роки.

Наукові інтереси В. Ільїна охоплюють широке коло мовознавчих питань, таких, як: лінгвостилістика, граматики, лексикологія, лексикографія, діалектологія, теорія й практика перекладу і т.ін. Надзвичайно плідно працював учений у царині вивчення спадщини великого Кобзаря. Так, у 1946 році В. Ільїн успішно захищає кандидатську дисертацію „Порівняння у Шевченка”. Залюбленість у

---

* © Г. Горюшина, 2005

творчість Т. Шевченка дала натхнення до написання В. Ільїним ряду блискучих наукових есе про поетичну спадщину Кобзаря: „До питання синоніміки Шевченка” (Наук. зап. КДУ. Зб. філол. ф-ту. – Київ, 1939. – Вип. 1), „Порівняння у Шевченка” (у зб. “Пам’яті Т. Г. Шевченка”, Київ, 1944), „Народність у порівняннях Т. Г. Шевченка” (Мовознавство. Наук. зап. Ін-ту мовознавства АН УРСР, 1949, т. 7), „Мова поетичних творів Т. Г. Шевченка” (УМШ, 1953, № 5), „Мова Т. Г. Шевченка і розвиток сучасної української літературної мови” (у кн.: “Полтавсько-київський діалект – основа української національної мови”, Київ, 1954), „Лексична синоніміка Т. Г. Шевченка” (Лексикографічний бюлетень, 1955, Вип. 5), „Мова творів Т. Г. Шевченка” (у кн.: “Курс історії української літературної мови”, т. 1, Київ, 1958), „Оформлення присудка в українських поезіях Т. Г. Шевченка” (ДСУМ, 1958), „Мова творів Т. Г. Шевченка” (у кн.: “Курс історії української літературної мови”, т. 1, Київ, 1951, с. 139–171), „Роль Т. Г. Шевченка в становленні української літературної мови” (УМШ, 1961, № 2), „Емоційна лексика в поезіях Т. Г. Шевченка” (ДЛЛ, Київ, 1968). Ці праці засвідчують глибоке й детальне розроблення особливостей поетичної мови Т. Г. Шевченка, всебічно висвітлюють мовну майстерність основоположника української літературної мови і є цінним внеском у загальну історію української літературної мови.

В. Ільїн є автором відомих праць про граматичну будову української мови – розділ „Морфологія” (у „Курсі сучасної літературної мови”, т. 1, Київ, 1951), яка була першою з цієї проблеми в історії українського мовознавства, з історії української літературної мови XIX–XX ст. – „Розвиток української літературної мови в першій половині XIX ст.” (Київ, 1957), „Курс історії української літературної мови”, т. 1 (Київ, 1958).

У 1953 році було опубліковане велике монографічне дослідження В. Ільїна „Префікси в українській мові” (Київ), яке стало класикою в теорії словотвору і яким послуговувалось не одне покоління українських мовознавців завдяки широті охопленого матеріалу, ґрунтовності та глибині висвітлення проблем, пов’язаних з дієслівною префіксацією як одного з основних способів збагачення словникового складу мови. У праці вичерпно відображено основні значення дієслівних префіксів, висвітлено шляхи виникнення нових префіксальних значень, їхні взаємозв’язки, семантичну пов’язаність із відповідними дієсловами у віддієслівних префіксальних утвореннях,

показано модифікацію значень дієслівних префіксів у системі іменників, прикметників і прислівників, зумовлену перенесенням їх в іншу сферу функціонування, відмінну від початкової у дієслові.

Проте найбільший талант В. Ільїна як ученого-лексикографа й організатора словникової справи в Україні виявився у його сподвижницькій праці саме на цій ниві під час роботи в комісії для перегляду матеріалів „Російсько-українського словника” (видання 1937 р.). 1947 року в журналі „Мовознавство” було надруковано його статтю „До питання укладання нового Українсько-російського словника”, де висвітлено основні засади створення двомовного словника. Практичне втілення цих засад учений здійснює, очоливши у вересні 1955 року відділ словників Інституту мовознавства. Від цього часу і до останніх років життя В. Ільїн був невтомним і відданим організатором і виконавцем підготовки лексикографічних праць. Саме він продовжив і завершив розпочату ще І. Кириченком працю над шеститомним „Українсько-російським словником” (Київ, 1953–1963), який і до цього часу є одним із найбільших і найповніших у двомовній слов’янській лексикографії (у словнику перекладено і проілюстровано 120 тисяч українських слів). Як відповідальний редактор В. Ільїн відредагував у ньому III і IV томи словника, що охоплюють понад 30 тисяч слів. Він був ініціатором, організатором, укладачем і відповідальним редактором одностомного „Українсько-російського словника”, який вийшов уже після його смерті (Київ, 1964).

З ім’ям В. Ільїна пов’язане створення тлумачного одинадцятитомного „Словника української мови” (Київ, 1970–1980). Він був відповідальним редактором проспекту до укладання цього Словника (1958), брав активну участь в обговоренні укладених матеріалів. Великі наукові знання, багатий досвід словникаря давали можливість В. Ільїну бути незамінним керівником багатьох наукових тем і видань Інституту мовознавства. Він був членом редакційної групи з перевидання у 1954–1959 роках „Словаря української мови” Б. Грінченка (т. 1–4). Протягом кількох років очолював редколегію „Лексикографічного бюлетеня” (вип. 6–9, 1958–1961), „Діалектичного бюлетеня” (вип. 1–2, 1949–1950), за його редакцією було надруковано деякі томи повного зібрання творів Т. Г. Шевченка.

В. Ільїн підготував значну кількість науковців-мовознавців із різних галузей. Серед його учнів Л. Паламарчук, Г. Удовиченко, Л. Скрипник, М. Пилинський, Л. Родніна, Г. Колесник.

Завдяки організаторському хистові, доброзичливому й вимогливому ставленню до товаришів по спільній роботі В. Ільїн виховав цілу плеяду науковців-лексикографів, які самовіддано працювали як редактори та укладачі в словниках, що виходили у Відділі лексикології та лексикографії Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні.

Література

1. Булахов М. Г. Восточнославянские языковеды. – Минск, 1977. – Т. 2.
2. Паламарчук Л. С. Василь Семенович Ільїн // Лексикографічний бюлетень. – К., 1963. – Вип. IX.
3. Паламарчук Л. С., Скрипник Л. Г. Видатні представники мовознавчої науки (Василь Семенович Ільїн) // Мовознавство. – 1976. – № 1.
4. Українська мова // Енциклопедія. – К., 2000.
5. Юрчук Л. А. Видатні представники нашої науки. Василь Семенович Ільїн // Мовознавство. – 1971. – № 2.

Ніна Лозова*

Інститут української мови НАН України (Київ)

ВІРА ВОЛОДИМИРІВНА ОТЧЕНКО

Ми знаємо імена тих, хто створював словники, та часто не знаємо, хто готував матеріали для картотечної бази, хто допомагав знайти потрібну цитату, хто давав практичні поради молодим лексикографам, був учителем для юних дівчат та хлопців, що приходили до картотеки.

Напевно, небагато сучасних співробітників Інституту пам'ятає цю сиву жінку в окулярах і з ручкою в руках. Віра Володимирівна Отченко була добрим духом картотеки. Завжди тиха, скромна, непомітна, вона намагалася допомогти й новеньким, і тим, хто заблукав між шафами, порадою, практичною допомогою. Ми знаємо, як у скрутну хвилину вона брала наші огріхи на себе, виправляючи помилки.

Ця жінка пропрацювала в Інституті мовознавства з 1953 по 1977 рік.

Народилася Віра Володимирівна 27 липня 1922 року в Києві. Батько того ж таки року помер, і виховувала дочку мати, що працювала в

---

* © Н. Лозова, 2005